

MUQIM FRAZEOLOGIK BIRLIKLAR TARJIMASINING O'ZIGA XOSLIKLARI

¹Karimova Ozodaxon Avazxon qizi, Qo'qon universiteti o'qituvchisi

²Sobirova Nodirabegim Murodjon qizi, Qo'qon universiteti
o'qituvchisi

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА УСТОЙЧИВЫХ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ

¹Karimova Ozodaxon Avazxon kızı, преподаватель Кокандского
университета

²Собирова Нодирабегим Муроджон кızı, преподаватель
Кокандского Университета

CHARACTERISTICS OF THE TRANSLATION OF FIXED PHRASEOLOGICAL UNITS

¹Karimova Ozodaxon Avazxon qizi, Teacher of Kokand University

²Sobirova Nodirabegim Murodjon qizi, Teacher of Kokand University

Annotatsiya: Ushbu maqolada muqim frazeologik birliklarning tarjimasi jarayonidagi o'ziga xosliklar o'rganiladi. Frazeologik birliklarni boshqa tilga tarjima qilishda uchraydigan lingvistik va madaniy to'siqlar, ularning ekvivalentlarini izlash muammosi hamda badiiy va funksional ekvivalentlikni ta'minlash usullari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida frazeologik birliklarning tarjimasi jarayonida qo'llaniladigan metodlar, ular orqali til va madaniyatning o'zaro bog'liqligi masalalari ko'rib chiqiladi. Maqola frazeologik birliklarning tarjimasi bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar berishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: frazeologik birliklar, tarjima, lingvistik ekvivalentlik, madaniy o'ziga xoslik, badiiy tarjima.

Abstract: This article examines the peculiarities of the translation process of fixed phraseological units. Linguistic and cultural barriers encountered in translating phraseological units into another language, the problem of searching for their equivalents, and methods of ensuring artistic and functional equivalence are analyzed. During the research, the methods used in the process of translation of phraseological units, through which the issues of interdependence of language and culture are considered. The article is aimed at providing scientific and practical recommendations on the translation of phraseological units.

Key words: phraseological units, translation, linguistic equivalence, cultural identity, literary translation.

Аннотация: В данной статье рассматриваются особенности процесса перевода устойчивых фразеологизмов. Анализируются лингвистические и культурные барьеры, возникающие при переводе фразеологизмов на другой язык, проблема поиска их эквивалентов, способы обеспечения художественной и функциональной эквивалентности. В ходе исследования рассмотрены методы, используемые в процессе перевода фразеологизмов, с помощью которых рассматриваются вопросы

1

<https://orcid.org/0009-0009-0643-8445>
e-mail:
01516067@gmail.com

2

<https://orcid.org/0009-0007-6733-9067>
e-mail:
nodirabegimsobirova600@gmail.com

взаимообусловленности языка и культуры. Целью статьи является предоставление научных и практических рекомендаций по переводу фразеологизмов.

Ключевые слова: фразеологизмы, перевод, языковая эквивалентность, культурная идентичность, художественный перевод.

KIRISH

(ВВЕДЕНИЕ/INTRODUCTION). Til – xalqning madaniy boyligini, tarixini va dunyoqarashini aks ettiruvchi muhim vositadir. Frazeologik birliklar esa bu tilning eng ifodali qatlamlaridan biri bo‘lib, xalqning madaniyati, urf-odatlar va an‘analari haqida chuqur ma‘lumot beradi. Ular tildagi turli xil semantik va stilistik ma‘nolarni mujassam etgan, boy ma‘naviy merosning bir qismi sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Shu sababli frazeologik birliklarni tarjima qilish nafaqat tilshunoslik, balki madaniyatshunoslik va tarjimashunoslik uchun ham muhim masaladir.

Frazeologik birliklarni tarjima qilish jarayonida lingvistik va madaniy to‘siqlar uchraydi. Har bir tilning o‘ziga xos leksik-semantik tizimi va madaniy konteksti mavjud bo‘lgani sababli, frazeologik birliklarni boshqa tilda to‘liq ekvivalent shaklda ifodalash ko‘pincha qiyinchilik tug‘diradi. Masalan, bir tilga xos frazeologik ifodaning boshqa til madaniyatida ekvivalenti topilmasligi mumkin yoki u boshqa konnotatsiyani ifodalashi ehtimoli bor. Shu nuqtayi nazardan, tarjimonlar faqatgina lingvistik bilim bilan cheklanib qolmay, tarjima qilayotgan til va madaniyatni ham chuqur o‘rganishlari lozim.

O‘zbek tilida keng qo‘llaniladigan “frazeologik birliklar” atamasi boshqa tillarda “idiomalar”, “fixed expressions” yoki “fixed phrases” sifatida ma‘lum. Biroq, har bir tilda frazeologik birliklarning ma‘no va ifoda uslubi turlicha bo‘lib, ularni boshqa tilga tarjima qilish jarayoni alohida e‘tiborni talab qiladi. Shu sababli, ushbu maqola frazeologik birliklarni tarjima qilishning nazariy va amaliy jihatlarini o‘rganishga bag‘ishlangan.

ADABIYOTLAR TAHLILI (АНАЛИЗ ЛИТЕРАТУРЫ/LITERATURE ANALYSIS).

Frazeologik birliklarni tarjima qilish jarayoni va uning murakkabligi haqida turli ilmiy tadqiqotlar mavjud. Ko‘pgina tadqiqotlar frazeologik birliklarning lingvistik va madaniy jihatlarini tahlil

qilishga bag‘ishlangan. Masalan, Shumilova frazeologik birliklarning til va madaniyatga bo‘lgan o‘zaro ta‘sirini o‘rganib, tarjimadagi asosiy qiyinchiliklarni va ularning yechimlarini ko‘rsatgan. Uning fikricha, frazeologik birliklar faqatgina tilga xos bo‘lib qolmay, balki xalqning dunyoqarashi va an‘analari bilan chambarchas bog‘liqdir[1].

Bundan tashqari, frazeologik birliklarni tarjima qilishda badiiy va funksional ekvivalentlikni saqlash masalasi ham o‘rganilgan. Yusupova o‘z tadqiqotida frazeologik birliklarni tarjima qilishda badiiy uslubni saqlash zarurligini ta‘kidlagan[2]. U, shuningdek, frazeologik birliklarning tilga xos bo‘lgan tasnifini keltirib, bu birliklarning semantik va stilistik xususiyatlarini qanday o‘rganish kerakligini belgilagan.

Kozlova esa o‘z tadqiqotida madaniy differensiyatsiyani (farqni) hisobga olishning ahamiyatini yoritgan [4]. Uning fikricha, frazeologik birliklarning tarjimasi jarayonida har bir til va madaniyatning o‘ziga xos xususiyatlarini chuqur o‘rganish zarur. U frazeologik birliklarning tarjimasi madaniyatlararo muloqotni chuqurlashtirishga va tilni yaxshiroq tushunishga yordam berishini ta‘kidladi.

MUHOKAMA

(ОБСУЖДЕНИЕ/DISCUSSION). Ushbu tadqiqotda muqim frazeologik birliklarning tarjimasi jarayonini o‘rganish uchun bir nechta metodologik yondashuvlar qo‘llanildi. Quyida tadqiqotda foydalanilgan asosiy metodlar va materiallar keltiriladi:

Frazeologik birliklarni tahlil qilish.

Frazeologik birliklar lingvistik birlik sifatida tilning leksik-semantik tizimida alohida o‘rin tutadi. Tadqiqot davomida o‘zbek, ingliz va rus tillaridagi frazeologik birliklarning strukturaviy va semantik xususiyatlari taqqosiy tahlil qilindi. Bunda:

Frazeologik birliklarning lingvistik tasnifi (idiomalar, metaforik iboralar, maqol va matallar) ko‘rib chiqildi.

- Ularning semantik va stilistik jihatlarini o'rganildi.

Tarjima metodlarini o'rganish. Tarjima jarayonida frazeologik birliklarning ekvivalentini topish muhim ahamiyatga ega. Shu sababli, quyidagi asosiy tarjima metodlari o'rganildi:

- **To'g'ridan to'g'ri ekvivalentni izlash:** frazeologik birlikning boshqa tilda aniq muqobilini topish.
- **Adaptatsiya:** frazeologik birlikni tarjima qilinayotgan til va madaniyatga moslashtirish.
- **Izohli tarjima:** frazeologik birlikning ma'nosini batafsil tushuntirish orqali tarjima qilish.
- **Transformatsiya:** asliy til frazeologik birliklarini boshqa tilning lingvistik imkoniyatlariga mos ravishda o'zgartirish.

Misol tahlili. Tadqiqotda frazeologik birliklarning amaliy tarjimasi yuzasidan misollar tahlil qilindi. O'zbek tilidan ingliz va rus tillariga tarjima qilingan frazeologik birliklar orqali lingvistik va madaniy muammolar aniqlanib, quyidagi jihatlar tahlil qilindi:

- Frazeologik birlikning asl mazmuni va maqsadi tarjima jarayonida qanchalik saqlanadi.
- Tarjima qilinayotgan madaniyat uchun mos keladigan yangi ifodalarni yaratish usullari.
- Badiiy va funksional ekvivalentlikka erishish imkoniyatlari.

Ushbu metodlar yordamida tadqiqotda frazeologik birliklarning tarjimasi jarayonida uchraydigan asosiy muammolar va ularning yechimlari aniqlanib, ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqildi.

NATIJALAR (РЕЗУЛЬТАТЫ/RESULTS). Frazeologik birliklarni tarjima qilishda quyidagi asosiy muammolar va yondashuvlar aniqlangan:

Ekvivalentlikning yo'qligi: har bir tilning o'ziga xosligi sababli ba'zi frazeologik birliklarning boshqa tilda to'g'ridan to'g'ri ekvivalenti mavjud emas. Masalan, o'zbek tilidagi "yo'lini poylash" ifodasi ingliz tilida "to wait eagerly for someone" deb tarjima qilinishi mumkin. Biroq, ushbu tarjima frazeologik tusni yo'qotadi.

Madaniy kontekstning saqlanishi: frazeologik birliklar ko'pincha xalqning madaniyati va an'analarini aks ettiradi. Ularni tarjima qilishda madaniy mazmunni saqlab qolish muhimdir. Masalan, o'zbek tilidagi "qor yog'ib ketdi" ifodasi

boshqa tilda to'g'ridan-to'g'ri tarjima qilinsa, asl ma'no yo'qolishi mumkin.

Badiiy va funksional ekvivalentlik: Frazeologik birliklarni tarjima qilishda badiiy ekvivalentlikka erishish qiyin bo'lishi mumkin. Misol uchun, "Yig'lasa arslon yig'lasin" ifodasi ingliz tilida "Let the lion cry if it must" tarzida tarjima qilinsa, badiiy ta'sir yo'qoladi.

Lingvistik transformatsiyalar: ba'zi frazeologik birliklar tarjima qilinayotganda lingvistik o'zgartirishlarni talab qiladi. Masalan, ingliz tilidagi "Break the ice" o'zbek tiliga "Gap boshlab yuborish" tarzida tarjima qilinishi mumkin.

Frazeologik birliklarni tarjima qilishda bir nechta yondashuv qo'llaniladi:

To'g'ridan to'g'ri ekvivalentni izlash: bu yondashuvda tarjimon boshqa tilda ekvivalent bo'lgan frazeologik birlikni topishga harakat qiladi. Biroq, bu har doim ham mumkin emas.

Adaptatsiya qilish: tarjima qilinayotgan tilning madaniyati va uslubiga mos keladigan ifodani tanlash.

Izohli tarjima: frazeologik birlikning ma'nosini tushuntirish orqali tarjima qilish. Bu usul ilmiy va texnik tarjimalarda samarali hisoblanadi.

Frazeologik transformatsiya: Asliy tilning frazeologik birliklarini boshqa tilning imkoniyatlariga mos ravishda o'zgartirish orqali tarjima qilish.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, frazeologik birliklarni tarjima qilishda madaniy mazmunni saqlab qolish va badiiy uslubni ta'minlash uchun adaptatsiya va transformatsiya usullari eng samarali hisoblanadi. Biroq, har bir yondashuvdan foydalanish uchun tarjimon yuqori darajada lingvistik va madaniy bilimga ega bo'lishi kerak.

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ/CONCLUSION). Frazeologik birliklar har bir tilning o'ziga xos madaniyati, mentaliteti va tarixini ifodalaydigan boy ma'naviy xazina hisoblanadi. Ularni boshqa tilga tarjima qilish jarayoni murakkab va o'ziga xos nozikliklarga ega bo'lib, tarjimondan lingvistik, madaniy va kommunikativ qobiliyatlarining uyg'unlashgan holda qo'llanilishini talab qiladi. Ushbu jarayonda quyidagi asosiy xususiyatlar kuzatiladi:

Frazeologik birliklar boshqa tilga bevosita tarjima qilinishi qiyin bo'lib, ularga ma'no jihatidan ekvivalent bo'lgan iboralarni topish talab etiladi. Shu sababli, tarjimonda ekvivalentni to'g'ri tanlash katta ahamiyatga ega.

**ADABIYOTLAR RO'YXATI
(ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА /
REFERENCES):**

1. Alimov, A. (2007). Frazeologiya va tarjima. Toshkent: O'zbekiston nashriyoti.
2. Baker, M. (2011). In Other Words: A Coursebook on Translation. London: Routledge.
3. Karimova, O. (2024). Comparative study of sla: effects of early exposure, education, and psychology on sixth-graders. Tamaddun nuri jurnali, 12(63), 28-30.
4. Karimova, O. (2024). Linguopragmatic study of phraseological units with a somatic component in english and uzbek languages. Actual Problems of Humanities and Social Sciences, 4(9), 327-338.
5. Kozlova, M. (2018). Madaniyatshunoslik va frazeologik birliklar tarjimasini. Moskva: Tilshunoslik markazi.
6. Кунин, А.В. (1996). Английская фразеология. Москва: Высшая школа.
7. Newmark, P. (1988). A Textbook of Translation. London: Prentice Hall.
8. Shumilova, G. (2016). Frazeologik birliklarni tarjima qilishda lingvistik va madaniy to'siqlar. Samarqand: Samarqand davlat universiteti.
9. Sobirova N. Ingliz va o'zbek tillarida so'z muqobillarini leksik muvofiqlashtirish. //Komparativistika (Comparative Studies). — 2024. — Vol.2, № 1. — B. 110-129. <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>
10. Sodiqov, A. (2015). Tarjima nazariyasi asoslari. Toshkent: Akademiya nashr.
11. Vinay, J.P., & Darbelnet, J. (1995). Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
12. Yusupova, S. (2020). Frazeologik birliklar va badiiy ekvivalentlik. Tashkent: O'zbekiston milliy universiteti.
13. Zohidov, Z. (2005). Til va madaniyat. Toshkent: Fan nashriyoti.

